

République du Sénégal

Ministère de l'Éducation nationale

Pulaar

Seese-seese

Tolno ⑥ Deftere ③

Édition 2019
Réimpression 2020

Avis de droit d'auteur : ©2016-2021 projet Sénégal Lecture Pour Tous pour l'Agence des États-Unis pour le développement international (USAID), contrat USAID n° AID-OAA-I-14-00055/AID-685-TO-16-00003, géré par Chemonics International. Tous droits réservés. Cette aide provient du peuple américain et est financée conjointement par l'USAID et le gouvernement du Sénégal.

Ce travail est disponible sous la licence Creative Commons Attribution 4.0 IGO licence (CC BY 4.0 IGO) <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/igo>. Sous cette licence, il est accordé le droit de copier, de distribuer, de diffuser et d'adapter ce travail y compris à des fins commerciales selon les conditions énoncées de la licence CC BY.

Loowdi deftere ndee

Demmba e Bojel..... 4

Daddo, Wojere e Nooroo 15

Gure punondiraade 27

Nehdi taaniraado 39

Demmba e Bojel

Bojel ko kullel **yoyngel** keewngel peeje. Kono heen sahaaji hakkille maggel ina fuunta ngel.

Wadiino ñalawma gooto Bojel yahi ngesa baaba Jeeri ina wujja. Nde ɓe nanngi mo, ɓe kumi mo e koyngal, ɓe kabbi e lekki, hoore ndee ina **weelta**. O naati ko e wilde nde o anndaa fof no o yaltirta. O woniri noon haa fowru tawi mo doon e kaan ngonka.

- Ah ! **musidɗo** am, **yoyre** maa majjirii ma hannde. Hannde kala ko meedno-ɗaa wadde mi, maa mi yofto.

Bojel huli no feewi woni e dadɗude peeje.

Ko nii o tawiri mo : omo hofii no **sammunde**, o leltini noppi dñi e ßanndu, omo siñña.

Haa goree, ellee wonaa bojel ganndiranoodo yoye e tidde mum hoore. Eɗum yurmininoo no feewi. E oon tuma o ñaagii fowru, e konngudi **jurminiidi**, yo wallu mo.

- Ah ! kaaw Dembayal, musidɗo am moyyo oo, njurumdeero oo, mbido anndi a **teftotaako** mi tooñanngeeji am.

- Ellee nan-mi ko yaafo, par! Ko laakara mbaaltoytaa hannde.

- Musidɗo am yurmo mi hoto faw am ko ßur-mi hulde koo dey.

- Hol ko ßur-ɗaa hulde ? Posone, walla jeynge, walla labi.

- Tiidno hoto weddo mi e huɗo **sukkuko**, ko ɗuum warnoo taani am.

- Aah ! Ko dūum woni ko bur-don hulde ? A jaaraama nde nganndin-daa mi dūm.

- Musidɗo am, dadɗu am e deen leebte, mbido anndi ko a moyɗo.

- Faam noon dūum ko kul-daa, ko heen mberloto-maa-mi.

Bojel hiiwtii woni e woyde, kono hadaani Dembayal **wammbi** mo nawi mo to huɗo koo buri sukkude too.

Fowru yetti tan wi'i :

- Oo doo nokku cukkuɗo maa moyɗu e maa no feewi.

- Oo nokku ina **hulɓinii** no feewi, to **yurmeende** maa ndee heedi ?

Hoto ɗal am e ndee niɓɓere, yiide nde tan addanii kam banndu muusooru.

Fowru wi'i mo, alaa e **sago**, to a yiɗaa too ko toon njahataa.

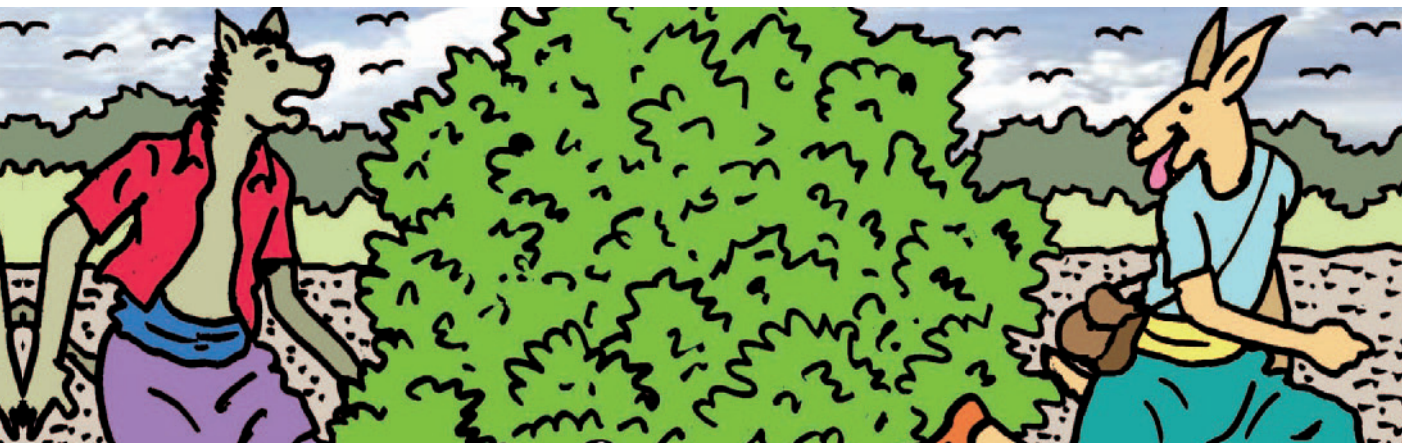
Ko doon tan Fowru **ballii** noppi bojel juutdi dñi, o weddii dñum to huɗo koo ɓuri sukkude too. Ngam hollirde **weltaare** mum, Fowru yahdini heen jaleede.

Nde Bojel memi leydi tan anndi **dadñi**, doon o wi'i Fowru “a jaaraama”, o majji e ladde.

Bojel darni noppi, willi laaci, fudñii ina majja ina feeña e nder huɗo. Fowru anndi Bojel **fuuntii** dñum kadi. O ñati fedeendu o ficci, o fudñii miijaade hol no o waɗata haa o jagga Bojel kadi. O ruttii to joom ngesa baa ngam anndinde dñum wonde saaysaay oo boccitiima.

- Jooni hol feere bametee ?

- So wonaa yiilaade mo tan.

Baaba Jeeri naji e golle Bojel :

- Hol no o wadi haa o **boccitii** ?

- Ko yoyre makko mawnde ndee o **huutorii** haa o fuunti mi.

- Hol ko njid-ɗaa haalde ɗoon? hol no ɗum yahri ?

- Kanko dey o **yurmikini** tan haa kaɓbit-mi mo. O fuuntiri mi ko omo huli ladde sukkunde, **niɓɓidnde** heewnde huɗo. Miin ne, ngam yidde yoftaade, mberlii-mi mo ɗo o buri hulde ɗoo. Ndeke ko fuunti bolo wonnoo, ko nii o boccitorii, o waddi heen omo ɗaayna mi.

- Aan kam Demmba hol no ɗum waawi hebirde ma ? Aan haa jooni a finaani e peeje oo saaysaay. Ko o yidɗi koo, ko ɗuum o wi'i omo huli.

- Jooni kay haala gasii, y'eewen dadɗude peeje no njaggir-ɗen mo kadi. Ko goonga nii weebataa, kono so en denndinii peeje men, mbido sikki ma en **paw e makko junngo**.

Ko ɗoon baaba Jeeri noddi besngu mum, debbo heen e gorko, ngam yiiloyaade Bojel. Ko Demmba ardii ngam hollude ɓe to weddinoo mo too. Nde ɓe njottii e nokku hee, ɓe **cooynaaki** ko nanndi e Bojel. Hadaani ɓe carondiri e ladde ndee, gooto kala **ɓami** laawol mum. ɓe ñalli yiilaade haa hiiri hay **huunde** ɓe nji'aani. Janngo mum, Neene Aysata, joom suudu baaba Jeeri, fotti e waandu naamnii ɗum. Ndu anndini mo wonde Bojel fotaani wodaɗude ɗoo sabu ɓe **calmondirii** ko ɓooyaani.

Ko doon neene Aysata noddii heddiibe bee ngam be tiindoo to waandu **joofii** be too. Nde be njahi seeda, be nani woodi ko dilli, be cikki ko Bojel kono be tawi ko **jihre**. Nde yahi haa booyi, Fowru woni e wullude ina noddii Bojel : « Ooy Bojel ! Ooy Bojel !, to ngon-daa ? »

‘Biy joom ngesa baa yeey’ii Fowru wi’i dum :

- Hol no njiilorto-daa saaysaay baado no Bojel nii ada **eeroo** dum ?

Ko dum wadi o seerataa e funtude ma.

- Wollaay wonaa dum nii, ko anniya mo njogino-mi fawde mo junngo oo tan mawni. ‘Do be kaalata doo, Bojel woddaani doon, kono omo **nuddinii** tan. ‘Be njirlii e ladde haa be tampi, be nji’aani hay dara.

‘Be ndenndini tampere, heege, domka e mette. Hol ko furi dum mettude ?

Baaba Jeeri sekani Dembayal haa woni e **reentinde** mo sabu **welsindaare** makko. O wi'i mo : « Mi rokkiima balde d'idi, ngaddaa mo walla mi faw maa ko o jogornoo faweede koo. »

Fowru jaaki no feewi sabu siftorde no tawrunoo Bojel ina weeli e lekki nii. Ko doon o dogi o fa'i weendu, o anniyii fadde toon Bojel haa ara. E miijo makko, kala do bojel woni, maa ar yarde hade **naange mutde**. Ko toon o ñalli, omo wondi e jaakre, tampere e gacce. Ko nde o yidi hootde ndee, o sooyinii Bojel ina tellorii oya bannge. O diiri, o raanani mo, Bojel wi'i pureet, majji e nder dunndu. Demmba fawi juude o hoore sabu **ngaanuma**.

Demmba hiiwtii woyi, hakkille oo yahi e ko fadi mo koo, tawi saabii duum ko **juuta noppi**. Nde **lajal** ngal yonti, Dembal ruttii to baaba Jeeri ngam nawde hoore mum. Nde o yottii ko dum o wi'i :

- Tawde mi ronkii addude Bojel, jooni ko mbele-daa kala pawaa kam. Baaba Jeeri **teeldi** e besngu mum naamnii gooto kala miijo mum heen. Bee mbi'i yoo yaltine wuro ngoo, beya mbi'i yo o fawe alamaan. Gooto e maɓɓe wi'i yo o yaafe sabu o **dalaani** Bojel e sago makko etee o ñaamaani ñebbe dee. Tawde ko buri heewde jaggi ko yo o yaltine wuro, Baaba Jeeri wi'i yo o yaltu wuro ngoo. Do o wi'ata yoo Dembayal nodde tan, be cooyinii dum ina yahra bannge ina ara.

Nde Fowru yottii, **yurmikinii**. Jidnoodo yo o **yaafe** oo, woyi seeda. Hade Baaba Jeeri haalde fawre ndee, Bojel yottii. Hay gooto addaani mo, ko kanko addi hoore makko caggal nde o miijtii no feewi. Ko dūm o wili Baaba Jeeri : « Demmba wadaani hay huunde, fof ko miin. Alla wadii hakkillaaji ko **burondirdi**. Ko dūm saabii kala dō min kawri, mi wadnat mo ko feewaani. »

Tuugnaade e haalde be goonga, Baaba Jeeri yaafii be kambe dīdo kala. Dembayal e Bojel ngonti dō ngonnoo, be mbeldataa kono be ceertataa.

Naamne

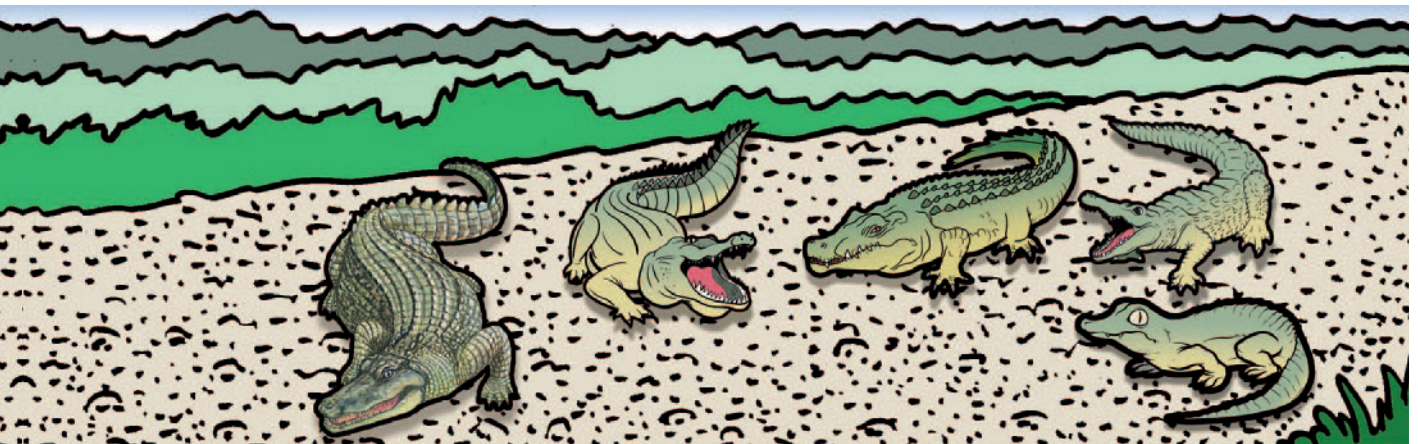
- 1 Hol jidnoodo yoo Demmba yaafe ?
- 2 Mbele Demmba nanngiino Bojel addani Baaba Jeeri ?
- 3 Mbele ko Baaba Jeeri subii kuule de Bojel foti faweede dee ?
- 4 Hol no paamir-daa gondigal hakkunde Demmba e Bojel ?

Daddo, Wojere e Nooroo

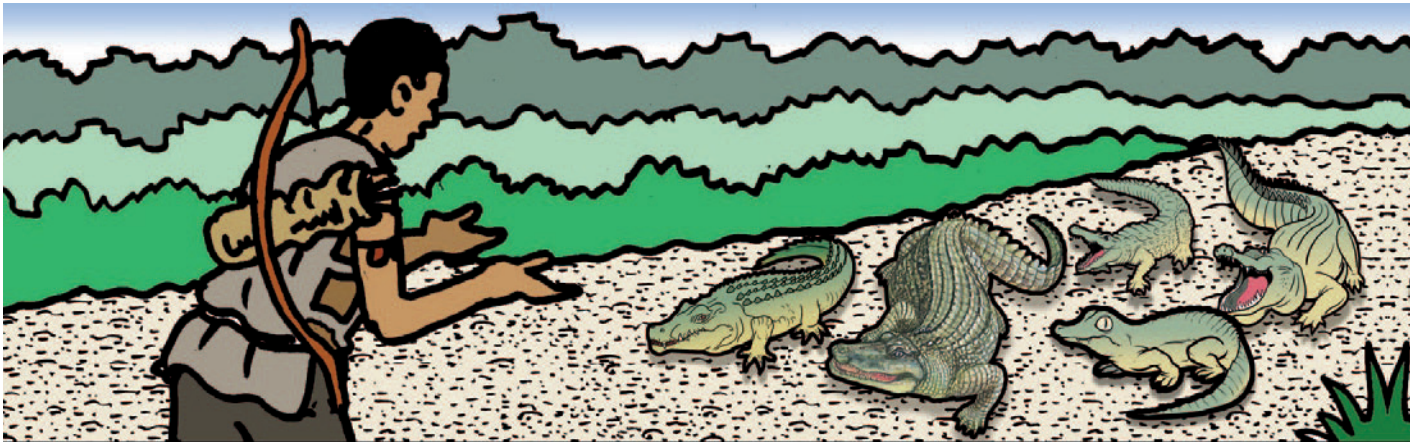

Daddo, Wojere e Nooroo

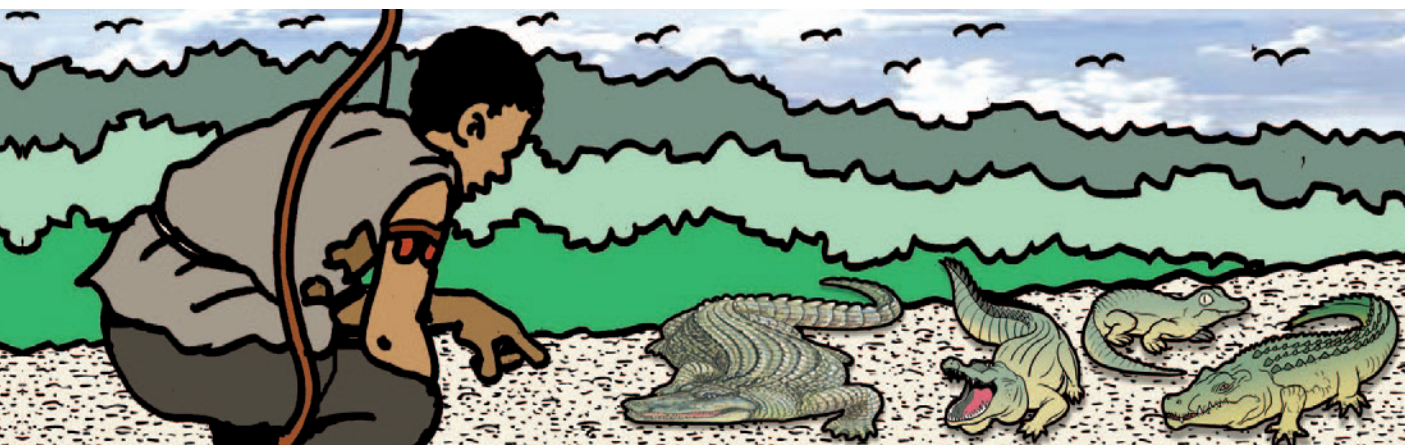

Meediino wadde ñalawma gooto e nder ñalni e ñalaade, **Nooroo** e biɓbe mum keyɗi **kaadtudi**. Be njoodii ko ina wona yontere ɓe ñaamaani. O felliti yaltude weendu nduu ngam yiiloyaade ko o ñaami. Oon sahaa hawri ko e **ceedu**, **diyye** dee njippiima, puɗɗii wofɗude. Heddii noodi ɗii na ñaaba kunude tan ina leha sabu heege muusnge. Heege ngee ina haalee joofaani, ɗomka ari fawtii heen haa keeceeje majji njoori kos. Goranam, jeese majji kolliri muusalla kiisɗo e jaakre. ʼBesngu nooroo wuuri bojji, etee o alanaa ɗum feere. Ko ɗuum wadi o yejjiti hoore makko. Woyi mo tan ko ɗaɗde feere no o heɓiri nguura.

Ko oon sahaa **daddo** gooto yottii wi'i : « Aan nooroo hol no mbaaf-daa haa ndiyam dam woddiri maa nii ? »

O jaabii mo : « Ko mi jahndotonoodo miin e besngu am. Ceedu naati, ndiyam maayo dam **bippiti**, mi tinaani. Jooni noon mbido wondi e heege muusnge miin e besngu am. Min tampii, min lorlii e njiilawu peeje. So tawii ko goonga tan haalettee, so a wallii min e peeje mi **bammat**. Ko enen ndenndi ladde ndee etee mbido anndi **laaf-ndeeraagu maa**. Gila dawaa-dawi, a meedaa fewjude ko feewaani. Yanti heen kadi, ko e leñol mawngol njeye-daa. Wadde wad mbaawka maa, sabu yontii. »

Ko ðoon daddo fawi kabirde mum. Ko goonga nii o majjaani wonde nooroo ko **jamfante**, kono o darii e wallude ðum. Nooroo kam nana jokki e ñaagaade e yelaade ballal daddo oo. Daddo oo jaɓii wallude mo so tawii omo rokka sukaaɓe e jawdi mum jam so ngarii yarɗe walla lootaade.

Nooroo woondi e **pittaali** besngu mum wonde wontaa tampinde jawdi makko e mesngu makko. O fawi heen «Hoto sikkitaare wonane heen. » Daddo jaabii : « Nooroo, jaasre maa ndee hay gooto humpaaka ðum, kono waɗ feere tan haa ndeenaa konngol maa. Tabitin ko kaal-ɗaa koo, mbele mbaasaa hersude so en pottii janngo. » Nooroo hesɗitini **woondoore** mum. O woondi e yenaande makko, maa o waɗ ko o hunii koo. Daddo oo jaɓi ko o wi'i koo.

Caggal duum, daddo oo dabbi kabirde. O **boli** baaji **nammaadi**, o **sañi** heen boggol, o anniyii nawtude nooroo e besngu mum to maayo. Nde o joofni, o fawondiri bikkon nooroo kon e dow makko, o habbi kon haa woni waare. O roondii kon omo yaabani maayo. Ndaw donngal teddungal, besngu **kuuɓngu** e dow hoore neddo gooto. E laawol ngol, daddo oo na yima ina wi'a : « *Mbele Alla besngu am dada e bone nooroo. Be ngontaa hulde hay huunde so ebe njara walla ebe lootoo e maayo ngoo.* » Ko doon o yabbiti kimmirde, o tiindii maayo. Nooroo nana miiyoo wonde heege e ngaanuma mum ngasii, ko hannde fof laabata. Ko daddo oo yahata koo fof, nooroo na memmboo na yeewa so tawii alaa e bibbe hee tebbitiido.

Nde daddo yettii maayo, juuwi haa hebi **wuddu**. Kono nooroo oo wi'i yo o beydo yahde nder seeda. Nde ndiyam dam hebi mo e **balabe**, o wi'i doo moyyi. Ko doon daddowo oo jippini nooroo e besngu mum. O habbiti be tan, be taari mo, be ngoni e fiyde mo **dorli**. Jamfa nana yida naatde, nooroo nana fuddoo wultaade. Ko doon daddo naamnii mo ko joli e hol ko woni anniya makko.

Nooroo ballii daddo oo, **ñuumbanii** dum : « Hedto mi no moyyi musidde am, ada mawni, ada fayi. Ada anndi ko jid-mi haalde. Heege amen muusnge ngee, min mbaawaa daldude ma nii tan ada yahra noon. »

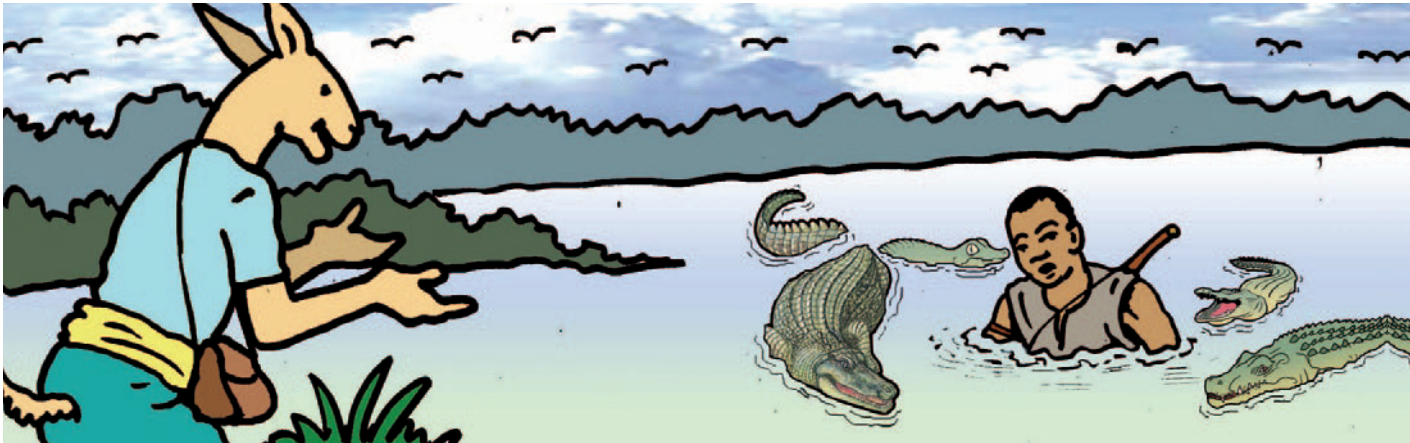
Nooroo fudfdii **woogde gable** mum, ene siiña niiƴe mum **ceeɓde**. O anniyii ko ñaamde daddo oo, kam e besngu mum, caggal nde oon yaltini ɓe e caɗeele. Ko doon daddowo anndi nooroo darii ko darnde jamfaade mo.

- Miin e mon gila subaka haa jooni, woni miiƴo mon tan ko safrirde mi heege mon, ko on jamfanteeɓe. Mi faamii huunde kam, kala jiilotoodo diimaajo haa yotti nooroo yoo nanngu tiida. Kono noon, **janngo wonaa hiraande walla bottari, kono ina jari ɓetorde**. Doon tan gacce nanngi nooroo. O anndini mo jooni o ñaamataa mo so wonaa ɓe ñaawee. Mbele ñaawde ɓee ina jogori weeɓde ? So wonaa paden haa ngannden to dum wattinta.

Nde ɓe ngasnata haalde tan puccu tellii kam e pooyɗam mum sabu heege. Waɗde ko kanko woni ñaawoowo gadano oo. Nooroo wi'i mo hade makko yarde yoo ñaaw ko o tawi ɗoo koo. Caggal nde o haaltani ngu no yahri, puccu wi'i ina yahdi e miiɗo nooroo ngoo. O wi'i :

« Oo ɗoo alaa yurmeende feewde e jawdi ndii, haa teenti noon e minen, y'eew pooyɗam am ɗam. » Ngam tiidinde ɗo o jaggi ɗoo, nooroo wi'i yoo ɓe cabbo ñaawoowo goɗɗo. Hakkille daddo fudɗii artude. Booytaani mbabba yettii ina fooyi, banndu mum ina wadi tayande. Be kabri ba ko joli, o wi'i : « Hol ko pad-ɗon e ñaamde oo ? Oo ko bonɗo mo toppittaako jawdi, anndaa so wonaa rimdude haa tedda ina fiya. »

Hade mbabba joofnude, wojere juuta-noppi yortii ina raɓɓini laacel. Ko ɗoon tan nooroo yettini mo haala kaa ngam o rokka ñaawoore makko. Wojere naamnii hol no daddo oo waɗi haa addi ɗoo nooroo e ɓesngu mum e ndii teddeendi.

Nooroo wi'i : « Ko daddo **wammbi** ɓiɓɓe am, haɓɓi min haa tiidi roondii min. So haalde goonga, ko noon o **juuwiri** haa ɗoo. Wojere wi'ii : « Aan e ɓesngu maa kala o **moɓɓondiri** on, hol no ɗuum waawi wonirde ? »

- Alla ina seedii o **yi'ii koode ñalawma** hade makko yettinde min ɗoo. Wojere wi'i : « Hade am waawde ñaawde on, alaa e sago ndewton ɗo ndewno-ɗon. »

Ɗoon taan daddo oo, haɓɓi nooroo e ɓesngu mum haa tiidi nawti ɓe to ittunoo ɓe.

Ellee daddowo oo woni ko e dadɗe e peeje nooroo.

Ndewen tan haa nganden to ɗum jogori yuumtude.

Nde o yettini be toon tan, wojere wi'i daddo oo : « Gorko moyfo, ko kaal-daa e oo teewu keewdo ? »

Daddo o jabii wojere : « Haala maa kaa dey firti ko kodde am ndufii e kosam am. »

Ko mbaɗan-moo-mi koo fof, anniya makko wonnoo ko ñaamde mi, kono anniya jogori ko hootde e joom mum. Ko noon daddo roondorii nooroo e biɓɓe mum yaabani wuro ina wondi e wojere. Be njotti wuro tan, woodi kabruɗo mo wonde musiiba ina joli e besngu makko. Daddo oo heɓɓittii wi'i yaaw e am, hol ko kewi galle am.

O wi'i mo : « Ko biye debbo ñawu bonngu hoɗii. Ko ñawu kaawniignu sabu be mbi'i ko leebi wojere tan safrata ngu. » Daddo oo wi'i :

« Waɗde njetten Alla baɗɗuɗo en e wojere. Daddo oo yamiri yoo dawaadi ɗii kumte, ndidda Wojere. »

Nde wojere faami wonde daddo woni ko e fewjande dum tan **feewnitii**. O wi'i musidfo makko oo : « Ko nii nduttirtaa mi **teddungal** ? Nganndu-mi, so wonaano miin, nooroo hirto maa. » E oon sahaa dawaadi dii njottii, wojere furtii dogi majji e **ladde Alla e jeereende**. Ko toon o anndinoyi koreeji makkon kullon ladde wonde, ko nooroo boni koo fof, ko daddo buri jaasde.

Daddo oo yobaani **moyfere** nde ñamlanoo ndee. Ko gila ndeen wojere harmini wallude nedfo. Dum wadi mo kaawis kono o wasiyii koreeji makko kala, yoo corto haa laaba e gede nedfo. Ko doon binngel daddo oo rewi, waasi fittaandu mum sabu waasde safaara.

Naamne

- 1 Hol gadiido ñaawde hakkunde daddo e nooroo ?
- 2 Hol feere wojere bami haa daɗndi daddo oo e peeje nooroo ?
- 3 Hol no foti ñaawooɓe nooroo hedii ?
- 4 Hol no paamir-ɗaa ngol daarol ?

Gure punondiraade

Gure punondiraade

Gorkaajo Bahbaho gooto ko kiliifa mawɗo, ina hodnoo e wuro ganni **dowlungo** wi'eteengo Lummbol e nder Fuuta. Alla ina rokkunoo mo innde e leydi njaajindi. Alla rokki mo kadi besngu keewngu timmungu. Joom suudu makko bi'eteeɗo Kummba oo ko debbo peewɗo, kimmirdo. Omo heewi teddungal kadi ko o dariidoo. Nde ɓe ndesondiri, ɓoyaani tan ɓe njibidini funeeɓe : Aadama e Hawwaa, gorko e debbo. Jinnaaɓe maɓɓe nehi ɓe e goonga e **ndimaagu**. ɓe meeda **luurondirde**, yimɓe fof nganndiri ɓe dooftaade kiliifa haa no Aadama woniri sagata, Hawwaa woni mboomri. Ñalawma gooto, jinnaaɓe maɓɓe mbi'i yo ɓe kaaldu, ɓe ngona gootum, etee hoto ɓe **kumpondir** hay sahaa gooto. ɓoytaani, Hawwaa woni e heblanaade dewgal mum. O yahi to wuro wooto wonngo sara hirnaange Lummbol.

Nde duubi keewdi **ɓenni**, Aadama ɓesni no feewi, funeere makko Hawwaa ne ɓesngu mum mawni. ɓesnguuji maɓɓe ina njahondira, ina mballondira. Gure maɓɓe diɗi ɗee kala ina nganndi kakkunde maɓɓe haa ko gooto fof ina yiɗi ñemmbude ɓe. Hade jinnaabe maɓɓe **wirnaade**, ɓe ndenndini ɓesnguuji diɗi ɗii kala, debbo e gorgo, suka e mawɗo. Gorkaajo oo yetti konngol wi'i : « **Ñiiɓee** e kawral, tawa sahaa kala oɗon kawra kaaldon. » Maama maɓɓe Kummba siftinori ɓe nafoore kawral, gasni, fawi heen : « Hoto mbonne ngalu mon, hoto **njawondire**. » Lewru tan fawii heen maamiraado oo sankii. ɓe ngonndi e sunaare mawnde. Wuro ngoo heewi tep hoɓɓe e banndiraabe.

Halifaabe tawtoranoobe jonnde ndee njamiri yo wuro heen kala wad batu. Nde weeti, joom wuro noddii batu denndindo **goomuujii** sukaaabe rewbe e worbe kamen e pelle kewde to dingiral. Yimbe kala kawri toon, ina famdi luutaado. Nde o yetti konngol, o labbini punondiral gonngal hakkunde wuro ngoo e Lummbol. Sukaabe bee kolliri darnde mumen e duum. Kono, Mayram e Jibel mberlii naamne jowitiide e nafoore **punondiral** ngal. Ceerno, almaami oo wi'i be punondiral woni nanngondiral kakkunde gure ngam gollodaade e nafondirde. Nennee, hooreejo rewbe bee, beydi heen wonde ngaal punondiral ina beyda semmbe rewbe bee. Aali gumdo oo e Jeynaba layoowo oo mbi'i punondiral ngal ina waawi rentinde jogiibe cadeele to bannge **terde**. Gooto kala ina yidi hollirde nafoore ponondiral ngal jogii. Duum firti ko wuro ngoo kala ina fellitani jokkondiral ngal.

Nde yeewtere ndee joofi, woodi do be **tonngondiri**. Nde weeti, joom wuro ngoo noddi kala gardiido goomu. Be **keblii** ngam haɓbude saretaaji feewde Siŋcaan. Kala mo be mbirtii e laawol ngol hollita be wonde dum ina feewi. Nde be njettii, be tawi wuro ngoo no diidorinoo ina sabbii be. Debbo e gorko, suka e mawɗo ina **tertii** be teerto ngo hono mum alaa.

Nde be calmini haa be **kaljiti**, joom wuro ngoo, hono neene Hawwaa bismii be, siftini be nanondiral kakkunde gure diɗi dee. Koɗtungu addaa be teddiniraa. Leece mbertaa haa peewi, joodorde pawaa. Baaba Muusaa, joom wuro Lummbol yetti konngol, salmini, holli weltaare mum. O wi'i ndee jonnde sabaabu mum ko yiɗde yeewtidde e punondiral ngal.

Gure dīdī dēe nanondiri e ñalawma mo dē mawninta punondirgal ngal. Ko ñalawma mawđo wonata, sabu gure dīdī denndufe dēe ko gure cosaan. Yimbe mum ina ndaraanii dūm sabu ko e nder balde tati dūm kewata. Kala wuro tottiri kaalis kewđo ngam ñaamde ndee e yarde ndee ina yona. Wuro heen kala haaltidi ngam heblanaade ñalawma mawđo oo. Ñalawma oo jooni heeda, wuro kala iĩntii. Sukaabe ngaddi siisuuji, baasuuji, bawđi e kala ko yahdata heen. Joom gure'en bee, neene Hawwaa e Baaba Demmba **eerinooma** joom gure saraaji dēe kambe e **jaayndiyan̄koobe bee**. Joodanido laamu nguu kam e horeejo dudal ngal e meer wuro ngoo ina **tijjaa**. Rewbe bee coodi bagiiji nanndudfi, be moorii moori cosaan, be kabbi **cud̄aari** mabbe. Sukaabe bee ne nanndidini comci, ebe keblanoo lammba, ngamri e jimdi.

Ko aset woni ñalawma padetenoodo oo. Ko ñande heen mawningol punondiral ngal foti fudɗaade. Subaka law, yimbe Lummbol **fotbe yiilde** golle gadiide dee paw siisuuji jondi to dingiral too. Goomu jogiido ñalgu nguu hirsi ngaari, addi saakuuji maaro e ko yahdata heen. Bawdi dii **tunngi**, rajo ngoo **yeyni**, yimbe pudɗii yaltude. Siñcaannaabe, debbo e gorko ñaantiima, njoli e saretaaji mumen. Kummba boorniima robbo mum. O yetti beeke makko. Sammba kañum boornii **doloke** mum jurtiido. Neene Hawwaa siftini be ngol doo konngol : « Njahdee e nehdi, kollee yaajeende, kadi ngudditee berde mon »

Nde waktuuji sappo **keedi**, Siñcaannaabe njolli e dingiral hee. Oto neene Hawwaa ina **koorna**, jolbe e saretaaji dīi ina poɓɓa. Gawlo yeeyni daande dow e rajo ngoo : « Siñcaannaabe ngarii, yoo wel. » Bawdi dīi **cerkiti**, amoobe bee mba'i no murtube nii, yimbe kala ina poɓɓa. E oon saha, hilifaabe bee gummii, teertii be, njaɓɓii be, mbismii be. Neene Hawwaa e Baaba Demmba nanngondiri juude, njirlīi dingiral ngal ngam **teentinde** punondiral ngal. Awluɓe bee ina njetta be, yimbe bee ina poɓɓa, ina ngama. Nde be kaljiti yirilaade e salminde dental ngal, be njoodīi. Boyaani tan joodaniido laamu nguu yettii, omo reggondiri e debbo deenoowo kisal makko.

Gooto kala ruttii e jonnde mum. Huunde ndee arti deeyi. Jaayndeyankoobe bee tottaa siisuuji, njoodii ina yeewa. Gawlo oo yetti konngol, o wi'i : « Mbido ñaagii on nde kettoto-don, ndeeyon, hay gooto hoto had yimbe nanondirde. » O holliri no ñalawma oo **lelniraa**. O anndini be caggal nde Almaami duwii, Demmba maa yettu konngol. Ayda, suka siñcaannaajo oo, Faarmata **meer** diwaan oo e jodaniido laamu nguu ndewata heen. **Welnere** ina lommbii e kakkunde konngi dñi : bawdi, jimdi e kollirgol gedde ganni.

Nde dum gasi, Almaami yamiri yo gooto kala duwo e diine mum. Baaba Demmba salmini, bismii hoŋbe bee, holliri **welamma** mum e punondiral hakkunde gure didi dee. Nde o lelñi konngol, o yetti Lummbolnaabe e hilifaaŋe mum kala.

Yettunoobe konngol bee kala kaalii nafaore punondiral ngal. Meer oo holliri weltaare mum, anndini be maa o **nanngan** be. Saabii duum noon ko omo faami nafaore ndee. Joodaniido laamu nguu yetti gure didi dee fof. O holliri wonde ebe poti **ñemmbeede**. Ko e yeeso makko joom gure didi dee tabitini punondiral ngal. Be nduttondiri teddungal e yeeso yimbe kala. Siñcaannaabe ndokki Lummbolnaabe horde yoodnde **maantinnde** jam e bambaare. Lummbolnaabe ndokki Siñcaannaabe wudere **sañaande** hollirnde kisal e beydaare. Yimbe bee pobbi. Ko doon sukaaabe gure didi dee naati e dingiral ngal ngam wadde mago peewdo e punondiral ngal.

Dental ngal hawri e ñalnde aset ngam yeeɓde lammba mawka. Kelel-Suukara, mbiru Lummbol e Peryel-Lamɗam mbiru Siñcaan poti sippirde. Hade waktuuji naye yonde, tawi lammba kaa heewii yeeboobe. Kala mbiru, **jinnngoobe** mum ina boornii wutte baddo foto mum. Leelaani, Peryel-Lamɗam feeñi, bawɗi ɗii **cerkiti**. O woni e geewaade, **surgaaɗi** makko ndewi heen. Omo boornii ndaala, o haddii wudere sañaande. O fawi heen lohi keewɗi, omo juurtoo kosam. O yirlɗi dingiral ngal, omo ama haa o yottii to piyoowo **mbaggu** oo. Oon honngani mo, o feewi to heblorde makko. O fadi haa ɓe noddee hakkunde.

Naamne

- 1 Nde Hawwaa resaa Siñcaan ndee, hol no Aadama wadi ?
- 2 Hol no gure dīdī dēe mbadi haa ndarni punondiral ngal ?
- 3 Hol ko renndini gure dīdī dēe haa punondiral ngal weebti ?
- 4 Hol ko paam-don e ngal punondiral ?

Nehdi taaniraado

Nehdi taaniraado

Baaba Muusaa ko kiliifa gooto kodnoodo to Sanndeen to Siin. Omo joginoo rewbe nayo e **besngu** worbe e rewbe. Ko Njole wonnoo **tatafel** makko. Be ndesondirii hakke duubi sappo e joyi, be njibidinaani. Ko o debbo darinoodo, toppitiido liggeey mum e joom galle mum. Wuro ngoo kala ina haala haala makko. Omo yahatno e seernaabe. Baaba Muusaa kadi ina hokkatnoo mo **ayeeji**.

Taw noon, Njole dañiino worbe dīdo, kono hay gooto e maɓbe o besnidaani. **Nawliraaɓe** makko bee ina ñoha mo, ina mbi'a o jibinta. Baaba Muusaa wi'i mo : « Muñ ! Muñal waawi huunde kala. »

Ñalawma gooto, Njole ɗaanii haa hari, nani daande wootere ina nodda ɗum e ɗoyngol. Nde wi'i mo : « Maa a ɗañ biɗɗo gorko, juutoowo balɗe, joom barke. » O huli, o ummii, o yiyaani hay dara, o ɗaantaaki haa weeti. Nde o haalani ɗum Baaba Muusaa subaka, oon wi'i mo yo o jogo jikke moyɗo. Timmaani hitaande Njole jibini biɗɗo gorko. Oon kabaaru yaaji e wuro ngoo. Gooto kala ina ara e galle hee yuurnaade.

Mawɓe sereraaɓe bee, jolfuɓe bee e haal-pulareeɓe mbaggini mo no o waɗata mbele biɗɗo oo ina wuura. Woodi bi'ɗo : « Yoogee e boyli jeediɗi ɗi njiidaa, lottoon ɗum biɗɗo oo e balɗe tati. » Baaba Muusaa inniri biɗɗo oo ko sehil mum bi'eteedo Ceerno. Doon e lewru, haala fudɗii ummaade e nder wuro ngoo. Banndiraɓe makko ina mbaɗa yah-ngartaa e nder galle hee, ina duwanoo mo.

Njole ina jala, ina **herkita** sabu weltaare. Ceerno ina yoodi, ina wodji coy. So o woyii yumma oo ummoo. So o ñawii, o nawa mo galle doktoor. Maama Satu, ummiido caggal leydi oo, wi'i ina nawa Ceerno Ndakaaru ngam suudoyde dum. Njole woyi sabu miijaade **nguyka** sukaabe bee. Baaba **Muusaa faddini** Ceerno, winndani dum talkuru ngam deeynude hakkille Njole.

Nde be njaltata, yummum Njole buucii Ceerno e tiinde, seeki tekkere e wudere mum. Maama Satu habbi dum e junngo Ceerno ñaamo hade makko yejjitde yimbe. Ko futuro oto oo yettii Ndakaaru, be yetti oto tokooso ngam yahde Geejawaay. Nde be njettii leegal Baay Laay, sukaabe bee goni e yuurnaade Ceerno. Maama Satu hokki be banaana mo o **yooɓinoo** oo.

Baay Laay ko leegal mawngal, keewngal **leyyi** e lekkolaaji. Subaka law, Astu yetti beeke mum yahdi e Abdu mawnum janngoyde. Leegal ngal ina **jirwi**, kono waktu janɗe, a yi'ataa hay suka gooto. Ustoraabe terɗe bee so pinii ndawat janngoyde. Hitaande kala, to lekkol Astu en too, ko Sammba gumɗo oo yettata raay. Maama Satu jabaani Ceerno janngoya. So Ceerno haccitiima tan, naata e wuro haa kikiide.

So o artii, tawata ko omo tunwi. Comci makko ina ceekii, etee o loototaako muk. So bottaari walla hiraande fawaama, Ceerno heñoo balloo **pawdi** ndii. Yimbe bee kala ina ndaara kono hay gooto haalataa sabu Maama Satu. Moni kala **ina hutii** Ceerno.

Ceerno wadfi hitaande e galle hee, kala ko weli mo, ko duum weli maama makko. O nehaaka, o jannginaaka, haa o buri duubi nayi. Nande kala, o hada galle oo deeyde, omo fiya cukalon kon. Won biido « So a nehii njawdi maa haa mawnii, ko aan ndi adotoo **hawde**. »

Maam Paate fiyi Ceerno, o wallini mo e suudu makko haa weeti. O nawi mo to dudal Baaba Moodu. Cernaajo oo totti mo alluwal, waddi mo e Ayse ngam o janngina mo. Ayse ko baawdo **buraana**, jooddo binndol.

Dudal ngal ina heewi almuɓɓe worɓe e rewɓe. **Ustoraabe terɗe** bee ko sagataabe, ebe njogii wallooɓe. Kala kikiide, Ceernajo oo renndinat almuɓɓe bee ngam ɓe pitta dudal ngal. So ɓe ngasnii ɓe **ndeftoo**, ɓe daccitee.

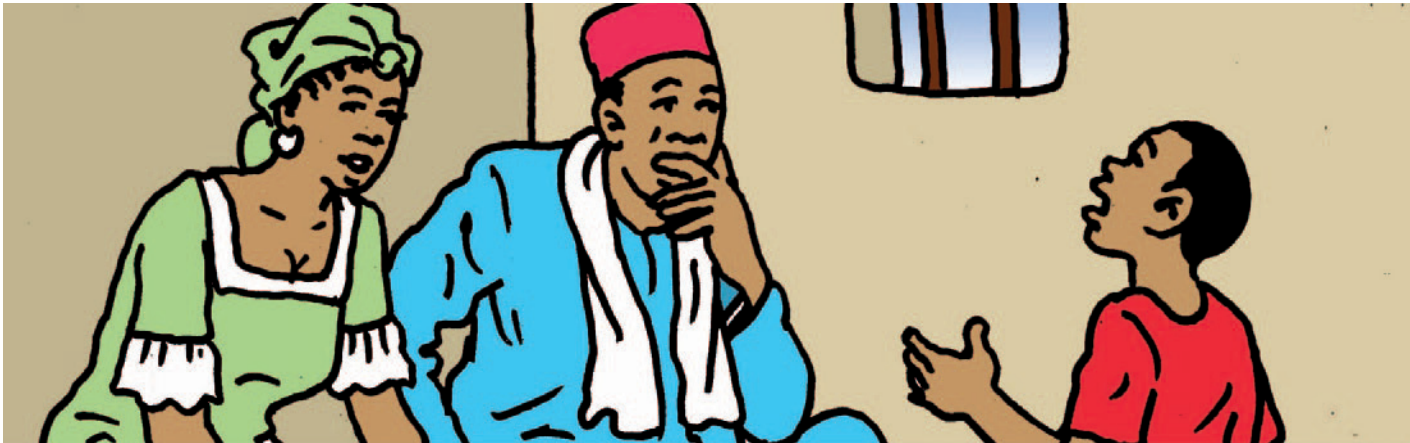
Cerno ko balde dīdī tan wadī, naati e nder Geejawaay, **o joftaani** jammaaji dīdī. Yimbe ngoni e ngaanuma. Maama Satu ina haalto, haa sooyni paɗe e dow joowre ceenal. Hoddiibe bee ina ngartira kakkille makko, o wattindii **nimsude** nehdi Cerno. Maama Paate dañi bettere mawnde. Cerno, ko o sobi koo fof, o meɗaa waalde ladde. Yimbe galle bee njiilii mo haa taampi, mbattinii yeeynude e rajo e tele. Subaka law, Njole nani kabaaru oo, gulaali keewi e galle hee. Baaba Muusaa wi'i ko Cerno majji Ndakaaru, moni kala ina woya. O wi'i be : « Ko hakkille deeyɗo hollata laawol. » O naati e suudu makko, o wadī listakaar. Boyaani, o yalti, o wi'i : « Cerno, maa o yiite so weeli Alla. » **Nawliraaɓe** Njole bee ina kaalda gite. Baaba Muusaa e Njole **keblanii** laawol Ndakaaru.

Ko oto maɓɓe dogi kala, ɓe njawa ɗum sabu **kumpa** mo ɓe ngondi oo. Nde ɓe naati e galle hee tan, bojji ɗii puɗɗitii. Hay gooto hebaani salmondireede, kono Baaba Muusaa ina **waajoo ɓe**. Maama Paate waawaa tukkitaade sabu gacce. Maama Satu ina haaltoo. O wattinii ko **tuumde** Baaba Muusaa e yeeso hobbɓe ɓee. 'Doon e doon, gorko gooto naati e galle hee ina ardi e Ceerno. Yimɓe kala ngummii, kolliri weltaare mumen.

Njole jabbii Ceerno, ina siñña. Gorko oo haali sifaa mo tawiri Ceerno e no nawiri ɗum galle makko. O wi'i : « Sukaabe jooni ina njogii **hakkeeji**. Moni kala ina foti reende ɗum. »

Baaba Muusaa yotti gorko oo, wi'i o nawtat Ceerno sabu pulaar wi'i : « Reentaade ɓuri safraade. »

Futoro, ɓe **kirndi** Ndakaaru, nde ɓe njettotoo Sandeen tawi jamma feccinii. Baaba Muusaa wi'i Njole : « Dal Ceerno e juude am. »

Njole wi'i mo : « Mi meeda **diwde konngol** maa. »

Baaba Muusaa wi'i : « Njid-mi ko o jannga, o seerta e **humambinnaagal** tee o firta. »

Njole wi'i : « Alaa e sago paddinaa mo e hunuko e yitere. »

Nde Ceerno ari ndee o wi'i dum : « Tiidno, so a yidii anndeede, a gollat ko tiidi, » O fawi heen wonde : « Nde majjuno-daa ndee, hol to mbaalatno-daa e hol ko ñaamatno-daa ? »

Ceerno wi'i : « Ko e les taabal mbaalatnoo-mi, kadi mi yelotono mbele mi ñaama. »

Baaba Muusaa fiyi junngo e hunuko, raanani duɗal Baaba Siik. O tawi almuudo kala ina huufi alluwal mum ina jannga. Baaba Muusaa wi'i Ceernaajo oo, o yidi ko Ceerno joofna hay sinno ko alluwal.

Baaba Siik ko ceerno karallo e janngingol. O teeldi e Ceerno omo welnoo dūm haa o woowni mo hoore makko. O yēewndii mo ko juuti, o totti mo jogiido duɗal ngal. Maalik winndani mo winndannde hesere, wi'i yoo Ami wallu mo. Nde wonnoo Ceerno ko belɗo hakkille, kala ko o winndanaa o ɗiggintu ɗoon e hiirde. Jannginoowo mo oo ina woppi e makko hakkille no feewi ɗo adan ɗoo. Ceerno joodi haa woni dumunna tan, dogi majjiri ɓe balɗe tati. Baaba Siik habri dūm Baaba Muusaa, o mettini no feewi, Sukaabe ɓee njiilii mo haa njiiti mo.

Nde o yottii tan, o ɓoorti wutte oo, o lappi mo lohi haa o haay'ii. Nde o hooti, o soka e suudu gila subaka haa kikiide, ɓe bufti mo lekki ɓe njarni mo aaye.

Caggal dūm, Ceerno ɓeydii himmirde janɗe ndee. O natti dogde, o waɗɗi heen yaawde ɗigginde.

Hade timmude hitaande, Ceerno joofni alluwal. O wafti wallude Ami. Baaba Siik **beti** almuɓɓe bee ngam heblande **kawgel**. O subii Ceerno, Ami e sukaabe diɗo ustoraabe terɗe: Daam e Koddu. Neene Sooda, yummun duɗal ngal hettani be comci joodɗi ngam teddinde be. Waktu beetaawe, **hedtotoobe** bee mbaɗi lasal ngam hedaade janngoobe bee. Nde Daam e Koddu ndeftii, yimbe joodiibe e les baas oo kala ngoni e fobɓude, won heen ngoyi. Ami ne nde naati, ina addi ñeeñal mum, moni kala **bernde mum heccidi**.

Ceerno toɗɗi daande welnde laabtunde. Fof wi'i selew alaa ko nanataa so wonaa daande makko. Baaba Musaa gidɗi ɗo joodinoo sabu welamma. Nde yimbe kala tari, seernaabe bee naatti dumunna. Nde be njalti, be mbi'i ko Ceerno yetti kawgel ngel. Koddu e Faati ndewi heen, yimbe kala ina njeena be.

Baaba Siik timminii **anniya** Baaba Muusaa e Ceerno. O yetti Baaba Siik, o haalani dūm yidde makko naatnude Ceerno lekkol, tawde o timmini dūubi jeedifi. Baaba Siik yidaa lekkol, kono Baaba Muusaa anndini mo jamaanu hannde oo ina naamnii dūm. Ceerno naati lekkol, wondi e **softeende** e hakkille belɗo. E duubi tati, tawi o gaynii jaŋde e lekkol leslesere ndee.

Hitaande kala, Ceerno ina heba **raaya** kañum e elew bi'eteedo Buso. Eksameeji di o wadii dii kala o dañaaani heen tawo caɗeele haa **teen̄ti** e bakkaaloreyaa. Laamu Seneegal nawi mo caggal leydi ngam o janngoya fannu ko faati e safaara. Njole ina faddina tan. O hodi ko e yeeweende e mijooji.

Cerno joli e abiyon haa yottii, alaa cadeele. Oo wadaani hay hitaande, o roondii **hujjaaji** galle maɓɓe. Nawliraabe yumma makko ndaɗi gacce sabu ko kaalatnoo koo. Kala mo Cerno janngidi, kanko burata dɗum welde hakkille haa e tubakoobe bee. Yimbe bee **kala kaawaa** ganndal makko to bannge safaara. Nde janɗe makko gasi, ɓe njidi rokkude mo liggeey caggal leydi, Cerno **gantini**.

Hade makko artude, o neldi Njole, Baaba Muusaa e Baaba Siik paas Makka. Njole siftori ko jinne oo wiinoo dɗum koo : « Bidɗo gooto ndaɗataa, maa o juut balɗe, tee maa o barkin. »

Cerno arti Sandeen ina ardi e tuubakoobe nayo, o rokki wuro ngoo galle doktoor, lekkol e **balle** keewɗe. Yimbe wuro ngoo, ngami, njimi. Njole weltii no feewi. Baaba Muusaa wi'i : « Kala pooftiido hannde, meedii tampude. »

Naamne

- 1 Nde Ceerno jibinaa ndee, hol ko 6e miiyii wadde ngam o juuta balde ?
- 2 Hol ko anndinta neddo wonde Ceerno ko parwudo ?
- 3 Hol ko anndinta neddo wonde Baaba Muusaa ina jogii ganndal ?
- 4 Hol miiyo mon e nehdi caggal nde paam-don daarol Ceerno ?